

Lang dags rejse...

Af M. Damgaard

Stillede man én person op for hvert slægtled, da ville en række på 30 mennesker følge hinanden, hvis man ville vise, hvor længe den historiske tid i landet har varet. Skulle vi nu vise, hvor lang tid mennesker har levet i vor landsdel, da ville rækken blive på ca. 300. Den forhistoriske tid i Thy rækker altså næsten 10 gange længere bag ud, end den historiske periode gør.

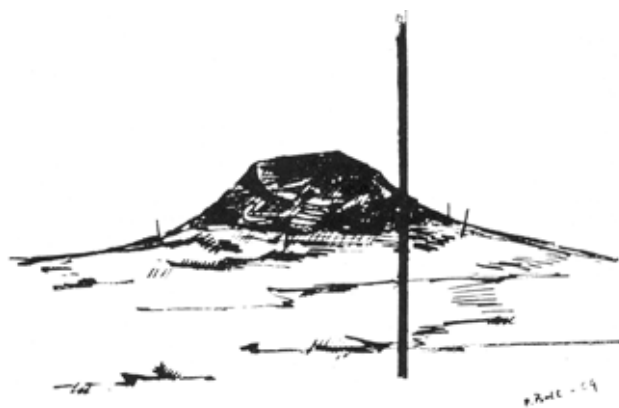
Thys oldtid er så rig og spændende, at den i sin tid lokkede mig fra Sjælland. Min hjemegn har været befolket så længe mennesker har færdedes i Danmark - sporene fra alle oldtidens perioder er talrige, ligesom sagnene næsten lader én hilse på forfædrene. Hvad der fik mig til at forlade et sådant sted, vil jeg skrive om med det håb, at flere vil få en fornemmelse af, at her har mange slægtled levet før os.

Det var ved læsning, jeg først opdagede Thy. Tre værker har betydning i den forbindelse. Det første er Brøndsteds Danmarks Oldtid, hvor man ofte finder beskrivelser af fund og fundsteder i Thy. Den anden bog, som gjorde mig nysgerrig, er nok så speciel, idet den fortæller om et bestemt fund i Sydthy. Det var Gudmund Hatts Udgravningsberetning fra bopladsen Ginderup i Ty. Endelig læste jeg om sognene i Thy i min gamle udgave af Traps Danmark fra 1872.

Hvad ved man da om bebyggelsen i Sydthy? Jo, at landet har været beboet siden fastlandstiden, d.v.s. ældre stenalderens ældre del, hvilket fund fra vestsiden af Ove sø viser. Perioden kaldes Gudenåkulturen, og dens vigtigste redskaber er småredskaber af flint og ben. Ting af ben er sjældne fund i Thy på grund af jordens beskaffenhed, så det var et fint fund en dreng fra Madsted engang viste frem, da han kom med en økse af hjortetak.

Kystbopladserne er mere almindelige. De stammer fra en tid, hvor stenalderhavet delte Thy i et utal af små øer - adskilt af smalle sunde. Landet var tæt bevokset af skov og fattigt på føde. Derfor måtte man vende sig mod vandet, hvor muligheden for jagtlykke og fiskeheld var stor. Bopladserne lå ofte på lune syd- eller østvendte steder i læ for de kolde vinde af nord og vest. Knoglefund viser, at man fangede mange fisk, samlede østers samt drev jagt på sæler og søfugle - knogler af landdyr er derimod sjældne. Affaldet blev smidt i dynger, og især de

mange østersskaller hobede sig op. I disse dynger tabte man redskaber, smed ting, som skulle kasseres, eller som var gået i stykker, - men man boede også midt i affaldet, hvilket fund af ildsteder viser. En sådan boplads kaldes en køkkenmødding - i øvrigt et af de meget få danske ord og begreber, som er gået over i andre sprog. En gammel mand, som jeg kun kendte som farbror Ajes fra Heltborg, fortalte engang, at redskaber fra denne tid kunne man finde, når man fulgte stranden fra Næssund op mod Visby. Hans samling viste, at det var rigtigt. Enkelte steder mod Nissum bredning findes også kystboplads.

I yngre stenalder bliver folk bofaste bønder. Den udvikling trænger langsomt igennem i løbet af ca. 1000 år. Udviklingen, som for altid ændrede vores historie, skyldes flere forhold - vigtig er den tekniske revolution, som den slebne økse er udtryk for. Man kan fælde skov. Men også dønninger af store folkevandringer menes at ha' haft stor betydning for kendskab til agerbrug. Siden 3000 f.K. har bønder her syslet med sædekorn, tamdyr og jordbrugsredskaber. Vi kender ikke bostederne i egnen her, - men at bønderne levede her viser talrige fund. Mange, der arbejder med Thys jord, har fundet et redskab anvendt af de første bønder, som avlede her. Det kan være en flække, en økse, et kornsegl eller en smuk dolk. Andre stod måske en dag med en af enkeltgravsfolkets stridsøkser i hånden - fremstillet af grønsandsten i modsætning til den mere kendte flintøkse. I slutningen af perioden laver man foruden godt værktøj også en fremragende keramik. Produktionen af lerkar er nærmest professionel. Det smukkeste kar, jeg kender, er fra

Skarpsalling i Himmerland - lavet af en pottemager 2100 f.K. Også i vor egn kan vi finde skår, som viser, at man kunne lave gode kar.

De smukkeste kar var dekoreret, hvilket viser, at man dels havde sans for udsmykningens kunst, dels overskud af energi samt tid til at udføre det ekstra arbejde. Nu ved man pludselig noget mere om de mennesker, end at de bjærgede føden. Ravperlerne fortæller deres historie - og sådan kan vi fortsætte. Ved Hørdum fandt man fem små ravøkser lagt under en sten - et offer af det kostbare rav. Dyrkede man øksen? Var den hellig? Havde den magisk betydning? Dygtige fagfolk kan af og til give svar på spørgsmål af den art, men tilbage vil altid være nogle, vi selv må fabulere om.

I Sydthy kender vi ikke bostederne fra tiden. De lå måske bare der, hvor vi siden dyrkede jorden, og er derfor nu helt forsvundne. Skal vi finde nogen, må det være vest i kommunen, hvor sand har dækket tidligere tiders kulturlag. Ved vi ikke, hvor de levede, kender vi til gengæld nogle af de steder, hvor de højst satte deres døde. Jættestuen Lundehøj fortæller om det arbejdsfællesskab, der gjorde bondekulturen mulig. Et sådant bygningsværk viser det ypperste af landsbysamfundets fælles formåen. En beskrivelse af jættestuen ved Visby vil jeg ikke give mig af med. Den skal opleves. Af andre gravformer kendes rund- og langhøje f.eks. Saxdås i Rønhede plantage, lignende findes i Dover plantage. Ved Gettrup findes Dolktidens særlige gravform, hellekisten, som er sat af flade sten, hvoraf navnet er kommet. Det er nok en ret uanselig grav, men spændende, fordi den ofte rummer interessante gravgaver. Kyndige folk kan ofte tyde gravformer og gravgods og ud fra dette fortælle om de levende, der gravlagde deres døde.

En epoke går til grunde, mens en ny fødes. Det nye materiale, bronzen, har givet navn til den næste periode i oldtiden. Fra denne tid kender menigmand bedst de mange store gravhøje. Imponerende er de i landskabet, hvor de ligger i lange rækker på bakkedragene. Mange kilometer kan en sådan højrække være. Som vagtposter rider de deroppe på bakkekammen - værn for landet. Vi har mange af disse store, næsten halvkugleformede høje i vor egn. På Ydby Hede og ved Skyum Bjerger findes store gravfelter fra tiden - oldtidsskirkegårde kaldes de ligefrem. De mange grave fortæller om

rig og tæt bebyggelse - men for Bronzealderen i Danmark gælder, at man kun få steder kender bostederne - og således er det da også i Sydthy. Årsagen kan være periodens milde klima, som har bevirket, at man kun byggede lette huskonstruktioner, hvoraf alle spor er forsvundne.

Den store befolkning i tiden har ernæret sig dels som bønder ved at dyrke den frugtbare jord, men også som handelsfolk. Mange fund viser, at et nyt erhverv er dukket op, handlen. Thyboer har dengang som nu haft sans for, at handel kunne betale sig. Varerne er transporteret ad søvejen. Vi må tænke os, at man sejlede langs kysterne i dagsrejser, men altid overnattede på land, da tidens både ikke kunne holde til havsejlad i større udstrækning. At ladningerne har været værdifulde, viser de mange rige fund i egnen. Rav, bronze, sølv og guld er almindeligt i gravgodset - bronzen som materiale til økser, sværd, dolke o.s.v. - rav og guld som smykker. Tynde guldringe er måske en form for den tids penge. Disse ringe har man fundet en del af på strækningen mellem Ydby og Skyum. Et lige så spændende, men helt anderledes fund blev gjort, da man på Ginderupgård fandt en kultsten med symboler for frugtbarhed. Det betød alt, at man avlede godt. Andre steder har man fundet helleristninger, der viser, at bronzealderens menneske også dyrkede solen - men den har jo også betydning for avl og formering.

En klimaændring danner vel skel til den næste periode i oldtiden. Et køligere og mere regnfuldt klima er almindeligt i Jernalderen - et vejr næsten som i dag. Smedene kan nu kunsten at udvinde og bearbejde jern, der er langt at foretrække som redskabsmateriale frem for bronzen. Jern har mange gode egenskaber - styrke, sejhed og så kan det hærdes og skærpes. Bønderne, der nu helt dominerer samfundsbilledet, har haft megen gavn af de nye redskabers styrke.

Bopladserne fra ældre jernalder er talrige i Sydthy. Vestervig, Hurup, Heltborg, Ginderup kender vi alle til; men rækken er meget længere. En sådan boplads kan bestå af et enkelt gårdanlæg, men har ofte præg af et større fællesskab, en landsby. Har en by eksisteret gennem en længere periode, vil vi genfinde den som en byhøj, idet affaldslagene hobede sig op, uden at det generede nogen - man kunne blot bygge oven på om nødvendigt. Bopladsen ved

Vestervig kirke er et godt eksempel på sådan en byhøj - alle kan se det, fordi landevejen er skåret igennem.

*I forbindelse med opførelsen af det nye tårn ved Hørdum kirke i 1955 fandt man en førkristen billedsten med fremstilling af den kendte myte om Thors fiskeri efter Midgårdsormen.
(Foto: Nationalmuseet - fra Danmarks Kirker)*

30 huse blev fundet på bopladsen ved Ginderup under gravningen der i tiden mellem 1922 og 1934. Mange af husene har haft en anelig størrelse, 12-17 m lange og 4-5½ m brede. Det normale jernalderhus i Thy har vægge af græstørv - måske med et indvendigt lerklinet panel eller et træpanel. Disse vægge har været ganske tykke og nok ikke særlig høje, hvilket er betingelsen, når man bygger med græstørv. Husene var ofte delt i to - en stald i den østlige ende og bolig i vestenden. Indgangsdøren var almindeligvis midt i huset i sydsiden. Stalden havde jordgulv, mens bodelen havde et "fint" lergulv. Arnestedet var normalt i boligens fag lige inden for indgangen. Arnen kunne være smukt dekoreret, som det ses på det udgravede ildsted, der nu står i aulaen på Hurup skole. Vi ved, at der i huset kunne være en kværnsten, nogle forrådskar samt sengesteder langs ydervæggene. Hvordan husene har set ud, vil jeg ikke her komme ind på. Til slut vil jeg nævne, at den tids mennesker også havde sans for det komfortable i tilværelsen, som når de byggede en god brønd, lavede en rendesten, brolagde en

gade eller lavede en rist i sildebensmønster ved en indgang, at de ikke skulle slæbe for meget pløje ind i huset. Skikken med brolægning af kantsatte strandsten i sildebensmønster har levet på egnen til vor tid, idet jeg har set den i en stald ude nær Svankjær.

Jettestuen i Lundeboj

De digevoldede agre fra jernalderen har jeg aldrig set her - kun læst, at et sådant felt skal findes et sted på østsiden af Ove sø. Normalt er de pløjet ned forlængst - skal de findes andre steder, må det nok også være i sandflugtsområderne i vest eller måske i Dover plantage. Jeg har skrevet meget om bønderne i jernalderen; men at man også handlede og havde forbindelse med fjerne steder, viser fundet af 25 romerske mønter under et husgulv i Ginderup.

Så er vores rejse gennem oldtiden ved at være overstået, - men Vikingetiden bør nævnes som afslutningen på oldtiden og indledning til den historiske periode. Vi kender ikke meget til menneskene i Thy dengang. De har vel været her, når de var ved Aggersborg. Det er dog en kendsgerning, at centrene flyttede østover gennem yngre jernalder. Sagnhistorien fortæller dog et og andet, om menneskers færden i området ved den vestlige Limfjord; men ikke meget kan verificeres. To gode minder om tiden har vi dog - ikke de ringeste. Runestenen ved Hurup kirke, hvor vi læser: "Thormod, en velbyrdig dreng, rejste disse kumler efter sin fader." Endnu stærkere virker Thorstenen ved Hørdum kirke - en billedsten, som viser, at Thor har fanget Midgårdsormen. Er der noget symbolsk i, at denne sjældne sten står i Thy? Afslutningsvis vil jeg sige, at det ikke har været min hensigt at beskrive alle de interessante oldtidsfund, som er gjort i Sydthy. Derimod har jeg ønsket at vise, at vor egn har en lang og spændende forhistorisk tid. Menneskeliv udfoldede sig her - en tilværelse på godt og ondt som livets vilkår nu er - afhængig af og i pagt

med de naturgivne betingelser - aldrig i underkastelse, men udnyttende mulighederne. Personligt imponeres jeg ofte over, hvad mennesker formåede under de vilkår, som var deres. De var dygtige hver på deres felt - flintsmedene, pottemagerne eller de som organiserede opførelsen af et bygningsværk som

jættestuen i Lundehøj. Som den lange dag går over i natten med dens mørke, vil mange forhold om vore forfædres liv være uklare, skjulte for os. Tilbage efter denne lange rejse i fortiden bliver da alt det, som den enkelte må opleve med fantasiens hjælp.

Kilde: Sydthy Årbog 1984, side 41-44.